

DOINA JELA

ACEASTĂ DRAGOSTE CARE NE LEAGĂ

Reconstituirea unui asasinat

Ediția a III-a adnotată și adăugită

CORINT
ISTORIE
AUTORI ROMÂNI

Capitolul 1

O placă memorială

Ar trebui să încep așa:

Pe la 1958, în București, pe bulevardul numit astăzi Mihail Kogălniceanu, fost Elisabeta, fost Ferdinand, fost Gheorghe Gheorghiu-Dej, atunci 6 Martie, putea fi văzută aproape zilnic o femeie înaltă, impozantă, distinsă, cu părul strâns într-un coc încă bogat, acoperit toamna și iarna cu o pălărie fină, de fetru, îmbrăcată într-un mantou închis la culoare și pantofi asortați, cu talpă moale, de crep, și sub mantou, o rochie din stofă ușoară, întotdeauna rochie, niciodată *deux-pièces*, cu un guleraș deschis la culoare, de obicei din dantelă brodată.

În dreapta, pe corsaj, puțin mai jos de rever, femeia poartă întotdeauna o broșă mare, din lemn, chinezească, sau din metal emailat, veche, de calitate.

Imobilul din care iese, masiv, solid, caracteristic Bucureștilor anilor '30, are, pe zidul exterior, la distanță de numai 10 metri una de alta, două plăci comemorative, avertizând trecătorul că acolo au fost vecini două mari figuri ale culturii interbelice: Liviu Rebreanu, romancier, și Eugen Lovinescu, profesor secundar și cel mai ilustru animator al literelor românești în epocă. Doamna distinsă, cu pălărie și mantou asortat, e văduva celui din urmă.

Ea înaintază fără grabă, privind din când în când la vitrine, pe trotuarul opus Facultății de Drept, prin fața atelierului de încălțăminte „Marianne”, a cofetăriei particulare „Teichmann”,

prin dreptul intrării principale a parcului Cișmigiu, al intersecției cu Brezoianu, până la Calea Victoriei, unde o ia, de cele mai multe ori, la dreapta.

Este trecută de șaiszeci de ani și silueta ei, puțin greoaie, se sprijină într-un baston, nelipsit și acesta, fie iarna, fie vara. Suferă de picioare, își amintesc unii; alții, altele spun că s-a îngrășat puțin în ultimii ani și tălpile, prea mici, cu glezne subțiri, nu mai pot susține masivitatea trupului îmbătrânit.

Poate părea absurd, dar itinerarul acesta zilnic se încheie de fiecare dată în clădirea Poștei Centrale, unde cere un timbru și franchează o scrisoare pe care o pune imediat la cutia de lângă ghișeul 4, ușița de „externe”. În unele zile se abate din drum, face un ocol pe B-dul Republicii, Strada Academiei, Eugen Carada, Lipsani, Smîrdan și intră în biserica din Str. Poștei, colț cu Stavropoleos, unde aprinde o lumânare. Iar alteori ia un tramvai și merge până la intersecția Colentina cu Ștefan cel Mare. Atunci poartă și o sacoșă grea, fiindcă vizitează pe cineva la spital.

În unele zile este însoțită de o elevă. A fost profesoară de limba franceză și, de când limba aceasta s-a înlocuit în școli cu limba rusă și ea a ieșit la pensie, cei mai mulți părinți i-au cerut să le dea copiilor lecții în particular. Nu are decât eleve. Fete. Toate o divinizează, îi sorb cuvintele, îi urmăresc atente gesturile cu care-și bea, din ceașca fină de porțelan, nelipsitul ceai cu *biscottes* adus de servitoare la ora 9 dimineața, îi admiră broșa de lemn, chinezească, mâinile foarte subțiri. În ce o privește, se face iubită spunându-le fiecareia în parte că seamănă cu fiica ei. Este motivul pentru care nu are în preajma ei decât fete. Un singur tânăr, băiat, o vizitează relativ des, cel care se află acum la spital. Și lui îi spune că este ca și fiul ei. Pe el îl cheamă Stelian Diaconescu și nu îi este nicio rudă.

În realitate, are o singură fiică, plecată din țară în urmă cu zece ani și drumurile ei aproape zilnice, la poștă, așa se explică:

îi expediază fiicei cărți poștale și, o dată pe lună, o scrisoare. O dată la câteva luni face un drum la Legația Franței pentru a prelungi o viză de ieșire din țară, ca să meargă s-o vadă.

Pe urmele acestei femei se află nu mai puțin de patru echipe operative. Patru servicii – cum altfel decât secrete – ale tinerei Securități a statului își mobilizaseră forțele pentru a o urmări zilnic în drumurile acestea ale ei, pentru a-i consemna întâlnirile întâmplătoare pe stradă, pentru a-i înregistra pașii, mișcărilor și tăcerile în casă, vizitele prietenelor, toate femeii și toate tinere, fiindcă și lor le spune că seamănă cu fiica ei, convorbirile telefonice, pentru a-i intercepta, fotocopia, traduce și îndosaria scrisorile, a-i deschide și scotoci pachetele.

Până în 22 mai 1958, când una dintre echipe îi sună la ușă, cerându-i să se îmbrace și să se pregătească să meargă să-și vadă fiica. Pentru ca, în realitate, s-o ducă la Malmaison, s-o ancheteze în stare de arest și, după 258 de zile și de nopți petrecute în celulele Securității, s-o judece în februarie 1959, s-o condamne la 18 ani muncă silnică și să o trimită la închisoare.

Fiindcă i s-a cerut, în schimbul eliberării, să o cheme de acolo de unde se afla pe fiica ei, pentru a-și pune inteligența și talentul în slujba tânărului stat comunist român, și a refuzat, a fost lăsată fără tratament și fără asistență medicală alte 480 de zile și de nopți.

A murit, în închisoare, la 7 iunie 1960¹, în vârstă de 72 de ani. Nu se știe nici astăzi unde este groapa comună în care zac osemintele ei.

---

¹ Ziua morții Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu diferă în diversele documente ale Securității și însemnări memorialistice: 6, sau 7, sau 8 iunie 1960. Cea mai plauzibilă pare cea consemnată aici, identică fiind cu data înscrisă în fișa matricolă penală păstrată de Direcția Penitenciarelor, deși veridică în proporție de sută la sută nu o putem considera nici pe aceea (n.a. ed. a III-a).

Se numea, cu numele ei de față, Ecaterina Bălăcioiu.

Dar risc să mă opresc aici, fiindcă știu foarte puține lucruri despre ea.

Iată totuși încă unul:

Ecaterina Bălăcioiu, licențiată în Litere la Universitatea din București, profesoară de limba franceză și inspectoare generală în Ministerul Instrucțiunii Publice, a murit, asemeni nenumăratelor victime anonime și rămase fără mormânt, într-una din închisorile regimului comunist din România.

Este textul aproximativ de sub un portret pe care o revistă a exilului românesc, intitulată *Deșteaptă-te, române*, îl reproducea, în mai-august 1988, alături de alte asemenea portrete, printre care cel al lui Lapedatu Alexandru, profesor universitar, președinte al Academiei Române și ministru, mort la Sighet în 30.VIII.1950, Lugojanu Ion, ministru, deputat, mort la Pitești, Leon Gheorghe, parlamentar, mort la Sighet și alții.

În primăvara lui 1990, o altă publicație, *Lumea liberă*, își anunța cititorii că, în 25 februarie al aceluiași an, se inaugurasă în Cimitirul Montmartre din Paris o placă comemorativă, așezată pe un mormânt simbolic perpetuu, cu inscripția:

1944–1989

ROMÂNILOR CĂZUȚI PENTRU DUMNEZEU ȘI DEMOCRAȚIE

EXILAȚII ROMÂNI

Lucrarea se înfăptuise cu sume colectate de la exilați; la inaugurare participau cambodgieni¹, chinezi, vietnamezi, ucraineni, polonezi, ruși – personalități ale exilului est-european

---

¹ Ca o ilustrare a modului cum funcționează corespondențele în timp și spațiu, cel care o va îngriji pe fiică în ultimele zile ale vieții ei într-un spital din Paris va fi un infirmier refugiat cambodgian a cărui familie

trăind acum în Franța, Belgia, Elveția, Luxemburg – și mai mulți români. Printre ei, Corneliu Coposu, fiica lui Mircea Vulcănescu, fiica lui Gheorghe Brătianu și – pentru că pe placa memorială era trecut și numele mamei ei – Monica Lovinescu. Ea este *fiica* despre care am vorbit, a cărei libertate Ecaterina Bălăcioiu a plătit-o cu viața.

A fost, cu termenii folosiți în evocările solemne și prea numeroase ca să nu fie succinte, o distinsă intelectuală, licențiată în Litere la București și Paris. O personalitate a vieții culturale interbelice. Vorbitoare de franceză și germană, cititoare de texte clasice grecești în original, Eschil, Sofocle.

Autoare de manuale de limba franceză, calitate în care figurează într-un fișier substanțial la Biblioteca Academiei – unde se distinge prin originalități, chiar extravagante, semnând acele importante lucrări didactice cu numele bizar: Ecaterina Bălăcioiu ex-Lovinescu.

Este, într-adevăr, vreme de aproape două decenii, soția celui mai important critic literar și mentor estetic al perioadei interbelice. L-a admirat mult pe omul acesta de hârtie, cel mai desăvârșit al literelor românești, și a crezut cu tărie în opera lui pe care a salvat-o, eroic și aproape riscându-și viața, din mâinile și de sub ochii celor veniți s-o confiște. A depus-o apoi la o ambasadă străină, de unde a luat drumul unei pribegii care a durat mai bine de patruzeci de ani.

Acum, că opera aceea se tipărește în țară¹, mai știu că n-a fost o soție fericită. Că în jurnalul publicat cincizeci de ani

---

fusese exterminată de Pol Pot. Vezi *O sută de zile cu Monica Lovinescu*, Editura Vremea, București, 2019 (n.a. ed. a III-a).

¹ Eugen Lovinescu, *Sburătorul. Agende literare*, vol. I–VI, publicate între 1993 și 2002 de Editura Minerva și apoi de Institutul „George Călinescu” al Academiei Române, îngrijite de Gabriela Omăt, Margareta Feraru și Alexandru George (n.a. ed. a III-a).

mai târziu, ca un omagiu, într-un fel, la riscul pe care și-l luase ea, salvându-l de la distrugere, numele ei aproape nu apare, dând impresia că aceea care își va spune mereu, cu orgoliu, „ex-Lovinescu” și va vizita cât va fi liberă și în viață, ca pe un mormânt, locul unde se afla urna cu cenușa soțului ei¹ nici nu existase pentru el.

Fiindcă ce altceva poate să însemne faptul că în jurnalul acela – consemnând cu scrupulozitate, timp de 20 de ani, a câte 365 de zile fiecare, toate prezențele, într-o casă plină toate după-amiezile ca un han – prezența ei nu este nici măcar enumerată? Doar dacă nu ne amăgim cu gândul că, pentru omul acesta, lumea însăși nu exista decât ca s-o transforme el în ficțiune, iar oamenii, doar cât să devină portrete, și-n cazul ăsta, singura care exista a fost de fapt ea, care n-a putut fi schimbată într-un portret.

O căsnicie discretă, o nefericire discretă și un divorț discret, în deplină civilitate, care va isca veninoase bârfe și speculații; ea nu le va alimenta și nu le va contrazice, decât prin discreția absolută și prin devotamentul față de memoria soțului ei. Mai târziu, în închisoare, va spune, parcimonios, câte unei codeținute: „Femeile.”

Dar asta și pentru că era o explicație mai pe măsura înțelegerii comune decât incomprehensibilul, pentru o minte obișnuită, adevăr despre cel care „vieții nu-i rămăsese dator niciun gând”, dar murise cu teribila datorie de a nu fi trăit-o, pur și simplu, decât pentru a o transforma în cuvinte.

Mai știu, în fine, că este descendenta unei vechi familii românești, cu acte de boierie, scrise pe piele de vițel, în urmă cu câteva sute de ani. Fosta tânără domnișoară Titi Bălăcioiu, căreia în 30 iulie 1915 Barbu Ștefănescu Delavrancea, avocat,

---

¹ Actualmente urna se află în orașul său de baștină, Fălticeni.

parlamentar și scriitor, îi trimite, pe dosul portretului lui cel mai cunoscut, din semiprofil, cu mâna dreaptă vârâtă între nasturii vestonului, această șagalnic-amicală epistolă:

Titi dragă,

nu ți-am răspuns fiind ocupat cu 2 (două ministere) și alte hangarale. Și mai... neagră? Nu e posibil și nu e de crezut. Vasăzică, am să sărut o imensă pată de cerneală. Sunt de părere să-ți aduc două cutii de vax și o perie, ca să te freci. Bine-bine, pe amândoi obrazii și pe amândouă lăbuțele. Așa s-ar putea să te faci ceva mai albă. Nu-mi închipuiesc cum te vezi în oglindă. N-ar fi mai bine să te privești într-un fund de ceau? Vin la voi duminica viitoare sau luni. Tata... te-ai certat? E, da' cum să nu, când are o așa de distinsă studentă (încă) în Litere. Dacă-ți trimit mutra mea, e că nu știu cine mi-a adus o sută de mutre de-astea.

Complimentele mele tatii și mării. Sărut pe Azota; și pe tine, dacă te înalți destul ca să te pot ajunge.

La revedere, buna mea Titi.

Aceasta a fost o perioadă fericită din viața ei. Acum are 18 ani și se află în vacanță, la Crușeț (câteodată Crușeți, în „Agendele” lui E. Lovinescu), lângă Mierea Birnicii, la conacul tatălui ei, Gheorghe Bălăcioiu. Dintr-o fotografie datând probabil de la această vârstă, Titi Bălăcioiu ne înfățișează un chip rotund, gingaș, frumusețea puternic marcată a anilor treizeci, un surâs vag, distant și o privire care evită obiectivul aparatului, lăsându-ne să citim în ea o ușoară adiere de orgoliu și, sub aparențele gingășiei și fragilității, o neclintită voință și siguranță de sine. „Tenacitate oltenească”, va spune mai târziu, într-o scrisoare pe care, iarăși, fără să ne fie destinată, vom avea prilejul s-o citim. Mai degrabă liniștea aceasta unică, dată de

certitudinea unui trecut vechi și continuu, fie el și accidentat, și în ciuda unui prezent nu numai excentric, ci în veselă degringoladă. Fiindcă în conacul de la Crușeț, aflat între Craiova și comuna aparținătoare, Mierea Birnicii, unde-și expediază Barbu Ștefănescu-Delavrancea epistola, trăiesc cam de-a valma, în singurul corp de case existent, cel destinat oaspeților, atât fiicele, cu nelipsitele colege de pension, cât și rudele venite de aiurea, și familia, lăsată fără adăpost de planurile grandioase, dar cu totul nepractice ale unui tată vizionar și trăsnit.

Posesor, probabil, al unei diplome tehnice, pasionat de științe și de progres până la a-și boteza prima fată¹ născută cu numele insolit de Azota (nimeni, decât Delavrancea în epistola lui, nu-i va spune vreodată altfel decât Moțu), Gheorghe Bălăcioiu era poreclit „boierul roșu”. Se ocupa singur de administrarea proprietății, însumând încă, la începutul secolului, aproape 400 de hectare. De fapt, mai mult de prăpădirea ei, deși se poate spune și că tot ce risipea cu nesăbuiță într-o parte investea în altă parte. Într-un cont, să zicem, nematerial, dar folositor și acela, de vreme ce extravagantă idee de a-și împărți pământurile țăranilor – de unde porecla – îl salvaseră și pe el, și familia de la masacrele din 1907: la el răsculații, țărani împroprietăriți, fuseseră de partea „reacțiunii”, ba făcuseră zid în jurul conacului, ca să-și apere boierul de furia celor veniți din satele dimprejur.

Trecutul fabulos al familiei Bălăcioiu este cunoscut cititorului dintr-o variantă – e drept, răstălmăcită, cum stă bine literaturii de ficțiune – a unuia dintre fragmentele care au văzut lumina tiparului din romanul pe care E. Lovinescu l-a socotit

---

¹ În realitate, Azota Mihail era mai mică decât Ecaterina. Din păcate, nu știm anul nașterii, informația furnizată de nepotul Liviu Mihail (n. 1953) fiind că a murit prin 1965–1966 și că este înmormântată la Slatina (n.a. ediția a III-a).

opera vieții lui, destinându-l totuși pentru vecie sertarului. E vorba de *Mălurenii*.

Legenda – adevărat mit de întemeiere, immortalizat de altfel și pe biserica înălțată de un străbunic al acestui boier progresist – începe cu episodul unei năvăliri turcești. Iată cum s-a petrecut ea în realitate:

Năpădiseră regiunea, satul, curtea. Omorâseră bărbații, nu crușaseră nici copiii. Unul dintre ei se agățase de carâmbii cizmei unui turc și-i ceruse să se miluiască de el. Fusesse aruncat într-o căruță și dus cu puhoiul, de i se pierduse urma. De fapt, adoptat de un pașă, crescuse la Istanbul; nu doar frumos, dar și cu conștiința apartenenței sale; un om dintr-un sat învecinat, rob și el de turci, avusese grijă să nu fie „turcit” copilul preacredinciosului și creștinului său boier. Pașa, când a vrut să cumpere cai de rasă din pusta maghiară, și-a chemat fiul adoptiv – dar preferat – și i-a dat o ceată de bazbuzuci, galbeni și cele trebuincioase călătoriei. Și așa s-a făcut că au dat turcii a doua oară în Crușeț. Mama copilului dispărut a leșinat când a văzut curtea din nou învolburată de arme și nu și-a revenit decât după ce i s-au frecat tâmplele cu oțet de trandafiri. De trezit a trezit-o de-a binelea vocea propriului fiu care, în straie de bei, îi glăsuia în cea mai pură limbă română, învățată cu țaranul rob de la Istanbul... Și astfel și-a regăsit pe ai săi, și-a întemeiat o familie și a ridicat biserica, dacă nu mă înșel la Hurezani, pe zidul căreia sunt toți zugrăviți, care în straie turcești, care mai de pe la noi, cu aceeași cuvioșie în priviri și preasupunere față de soarta aleasă de Domnul. (Monica Lovinescu, *Repere*, mss. inedit¹)

Am citat-o aici pe nepoata lui Gheorghe Bălăcioiu pentru a corija versiunea din fragmentul romanesc al mult prea

---

¹ Devenit, ulterior, *La apa Vavilonului*, Vol. I și II, Editura Humanitas, București, 1999, 2001 (n.a. ed. a III-a).

mizantropului observator din afară al familiei, în care beiful se întoarce ticăloșit, săvârșind numai grozăvii și necinstindu-și până și sora. Ceea ce ar fi vexat cu siguranță întregul neam Bălăcioiu, dacă varianta lovinesciană i-ar fi ajuns la cunoștință și dacă n-ar fi înțeles că „nu se face literatură cu bunele sentimente”.

Înțelegere pentru care aveau toți toate premisele: instruiți, curioși, originali, excentrici, spre începutul secolului Bălăcioii decădeau „cu grație și într-o dezordine care părea artistică”, conform eroicului exemplu al acestui tată al domnișoarei Titi Bălăcioiu, disprețuitor de bani, cu totul lipsit de prevedere și simț practic, din moment ce, sedus de planul cu totul fantezist al unor proiecte mai mari, își dădămasă nu doar conacul, înainte de a ști dacă va avea posibilitatea de a-și construi măcar unul la fel, ci chiar biserica satului, obligându-i pe localnici să țină slujbele în aer liber, în cimitir.

În atmosfera aceasta de veselă delăsare, în casa fără lumină electrică și lipsită de cele mai elementare comodități, unde baia și dușul erau reprezentate de o stropitoare ascunsă între plante și flori și – invenție a minții tehnico-poetice a lui Gheorghe Bălăcioiu – trebuia să tragi de o sfoară ca să curgă apa direct din copac; unde „lampa cu gaz te instala direct într-o pictură flamandă”, iar absența a tot ce nu era necesar „îți dădea sentimentul rousseau-ist al bunului sălbatic încă nedeformat de societate și progres” (comentează tandru-malițioasă nepoata „boierului roșu” din Crușeț), aici își petrecea Titi Bălăcioiu o parte din vacanțe. Cealaltă, de unde se întorcea „ca un cealon” stârnind amuzamentul ilustrului prieten de familie, se petrecea la Mangalia, la „Două mai”, cum se spunea între cele două războaie pitoreștii localități artistico-balneare. Ca în romanele cu domnișoare de pension ale Anișoarei Odeanu, ale Cellei Serghi sau ale lui Ionel Teodoreanu, în care pictori, scriitori, politicieni celebri se îndrăgostesc de frumusețea și educația

lor desăvârșită și în care ele însele, seducătoare și feminine, sunt pictorițe, scriitoare, pianiste desăvârșite, poliglote: Cella Delavrancea, Pica Dona, Margareta Sterian...

Fără conflict de altfel, întrucât ceva din excentricitatea de artist-tehnician a tatălui trecuse și în odraslele lui. Posedând câte douăzeci de pogoane de pământ, după gestul socialist *avant la lettre* al acestuia, frații au toți câte o îndeletnicire mai mult sau mai puțin artistică: Azota, cu numele ei nefericit, memento al pasiunii științifice a părintelui, și cu bucele ei vieneze, din alte vremuri, cântă la pian, la un nivel care depășește simplul amatorism; Scarlat (Atu), rămas un pic țicnit după un accident din timpul Primului Război Mondial, când fusese abandonat ca mort pe câmpul de luptă, regăsit abia după câteva zile, este prieten cu copiii și câinii, își pune bocancii militarești și, cu pușca fără gloanțe pe umăr, se plimbă toată ziua sub nucul din curte sau în fața căsuței, numai a lui, pe care și-a ridicat-o tot acolo; Octav, pilotul, mult mai tânăr, apărut la zece ani după ceilalți, ceea ce-l face să fie foarte iubit, a obținut cândva de la mamă-sa permisiunea de a-și vinde pământul ca să meargă să vâneze lei în Abisinia; iar Titi Bălăcioiu, viitoarea profesoară licențiată în Litere, și-a cultivat o parte din lotul propriu cu floarea-soarelui, ca să aibă mereu sub ochi galbenul lor crud, dacă tot nu-și poate oferi un Van Gogh. E drept că, cu aptitudinile ei didactice înnăscute, se îngrijește deja ca toți copiii satului să meargă la liceu. Mai târziu, când va avea destulă influență și putere la București, copiii Crușețului vor primi, mai toți, burse.

În toată această boemă fermecătoare, dar de rău augur, sarcina de a păstra, în beneficiul tuturor, contactul cu realitatea revenise celei mai puțin dotate de la natură unei atare misii.

Soția excentricului boier progresist făcea și ea parte dintr-o familie la fel de glorioasă, dacă nu și mai glorioasă, cea a Pleșoienilor, ramificându-se în întreaga Oltenie și înrudindu-se

cu Tătăreștii și Brătienii (soția bătrânului Brătianu fusese o Pleșoianu). Aprigă și energică, singura în stare să țină pământul și casa, va povesti nepoților ei, iar și iar, ca pentru a compensa imaginar duritatea rolului pe care viața i-l distribuise mai târziu, legenda răpirii a cărei eroină fusese la numai paisprezece ani. Cu călăreți îmbrăcați în alb, într-o cavalcadă romantică, amintirea aceasta va fi probabil izvorul de energie și de curaj din care se va hrăni până târziu, mult după ce extravagantul ei soț o lăsase singură, cu grijile gospodăriei și ale istoriei care se va schimba cu brutalitate. Dacă nu fusese din fire o „bărbată” și doar economia distribuirii rolurilor în familie îi conferise unul străin naturii ei, sigur este că, deși numită generic „Muma”, participa din plin la colecția de excentricități a familiei, prin darul povestirii, istoriile ei cu haiduci făcându-i pe nepoți să nu mai știe, adulți, dacă în anii dintre războaie mai existau încă haiduci în păduri, în regiunea Craiova, Filiași, Mierea Birnicii, sau așa își închipuiau ei, mulțumită harului acestei prea tinere „mume”.

Cât de instruită era Paulina, răpită de la pension la 14 ani, este greu să ne dăm seama. Dar, cum în familiile boierești instrucția se făcea și acasă, și cum în biblioteca familiei – o bibliotecă turnantă – se găseau, îngălbenite de timp, ediții populare franțuzești și românești din Dostoievski, Tolstoi, Cehov, Caragiale, Eminescu, este de presupus că citise și continua să citească.

În atmosfera aceasta, pentru Titi Bălăcioiu, adolescenta, ca și pentru nepoții care vor veni mai târziu, beneficiile depășeau cu mult pierderile. Nu numai statul la grămadă, în aceeași casă de oaspeți, a gazdelor rămase fără adăpost, dar și slujbele în cimitir erau mai poetice și mai aparte. Și, pentru că Învierea nu se putea face în cimitir, plecarea cu trăsura în alt sat, la o biserică centrală, revenirea acasă în cortegiu, priveliștea

șirului de lumânări aprinse șerpuiind printre dealuri erau atât de emoționante, încât nu este exclus ca familia ruinată, dar cu imaginație avântată, să-l binecuvânteze pe vizionarul părinte.

Și el, și Paulina, care-și salva de la moarte nepoții scheletici hrănindu-i cu căței de usturoi pe burta goală și obligându-i să umble, la cinci dimineața, cu picioarele goale prin rouă, știau mai multe limbi, care se învățau, tradițional, în casă, cu guvernanta.

Înconjurată de o asemenea familie pitorească, înlesnită și generoasă, Titi Bălăcioiu a trăit, este de presupus, o tinerețe liniștită și chiar fericită. Este de presupus, fiindcă printre straniile și singularele „documente” pe care istoria ulterioară a crezut de cuviință să le lase, nu s-a păstrat unul esențial: jurnalul ei de adolescentă și tânără fată, piesă interesantă sub toate aspectele, dar și ca „obiect de artă”; era un jurnal ilustrat cu desene, autografe, vignete ale ilustrațiilor artiști evocați mai sus.

Nu găsim, printre documentele mucegăite prin depozite, când nu au fost arse (sub formula generică de „nefolositoare pentru anchetă”, la care voi reveni mai târziu), nimic despre familia ei. Iar aceasta fiindcă, pentru a nu-i expune, în măsura posibilului, în niciun fel în respectivele anchete, Ecaterina Bălăcioiu a declarat cu consecvență că nu păstrează nicio legătură cu nimeni din familie, pe lângă înclinația ei naturală pentru discreție, chiar mister în ceea ce privește viața personală. Mai mult chiar, și-n scrisorile care, fără să fie publice, au devenit astfel, grație vigilenței uneia dintre cele patru echipe aflate pe urmele ei, ea își evocă rudele sub nume cifrate. Chestionată în anchetă, va spune că a făcut-o pentru ca mai târziu, căzând în mâinile familiei, aceasta să nu fie vexată de observațiile ei.

Știm totuși că Azota, pianista cu buclele ei vieneze, s-a căsătorit cu un inginer, Mihail, și au avut doi copii: Rodica și Dan. Rodica, la rândul-i, căsătorită Mureșan, a avut doi copii, unul,

emigrat în America, iar celălalt trăind și astăzi la Cluj.¹ Dan Mihail, căsătorit cu Veronica, a avut un copil, pe Monica, botezat de Ecaterina Bălăcioiu. Atu și Octav n-au avut copii, iar despre cel din urmă se păstrează, în arhiva penitenciarului Jilava, unul dintre aceste documente care nu s-au distrus, ca „nefolositoare pentru anchetă”. Este o fișă de penitenciar din care aflăm că a executat și el câteva luni de închisoare politică, prin deceniul cinci, pentru delictul, firește mincinos, de „speculă”.

Titi însăși, profesoara de mai târziu, al cărei nume figurează printre „martirii comunismului” pe placa din cimitirul Montmartre, va avea un unic copil. Fata căreia îi scria aproape zilnic mesaje, până în ziua arestării, prezentă și ea, cum am spus, la ceremonia de inaugurare a plăcii.

Nu mai știu nimic altceva despre ea, în mijlocul familiei ei de la Crușeț. Decât o anecdotă pe care o transcriu, deși n-are legătură cu nimic și nu semnifică nimic:

Când, la sfârșitul războiului, socotindu-se mai la adăpost aici decât în București, s-a refugiat împreună cu fiica ei în casa unei prietene a acesteia de la Lucieni, în Muscel, a trăit o întâmplare pe care n-avea s-o uite până la sfârșitul vieții. Soldații sovietici năvăliseră în sat, cu kalașnikovurile lor, împușcând animalele din curțile oamenilor, ca să le mănânce aproape crude, spărgând candelabre, fiindcă le plăcea cum zăngănesc cioburile împroșcând pereții, găurind cu baionetele straturile de covoare confiscate și scoțând capetele prin ele, bând apă din scoicile closetelor, care nu știau la ce folosesc și încântându-se copilărește de ticăitul ceasurilor pe care le adunaseră, coșuri întregi. Beți, se năpustiseră în bucătăria conacului în care se

---

¹ Interviu realizat în primăvara lui 2021 cu Liviu Mureșan, nepot de soră al Ecaterinei Bălăcioiu-Lovinescu (fiu al Rodicăi Mureșan) (n.a. ed. a III-a).

afla ea, Titi, împreună cu gazda și ceruseră votcă. Fără să se gândească vreun moment la consecințe, femeia tânără le-a răspuns că nu există băutură în casă. În clipa când un soldat a deschis ușa mare a dulapului din perete și a descoperit acolo aliniate câteva zeci de sticle de țuică de Oltenia, a știut că și ea, și mama ei vor fi împușcate. Soldatul a întins mâna, a destuapat o sticlă, a dus-o la gură și imediat a azvârlit-o dezgustat. Nimerise, va povesti ea mai târziu, în închisoare, ca să le dovedească prietenelor ei descurajate că Dumnezeu există, singura sticlă din raft în care se găsea agheasmă.

Asta e tot ce știu.

Mai am totuși mărturia unei codeținute, Varvara Florea, din Suceava.

Când a ieșit pentru prima dată din țară, în 1969, prima ei grijă a fost să ajungă la Paris. I s-a dat drumul fără mari dificultăți, dar singură. Soțul și fetița de șase ani, Sânziana, au rămas acasă, deși aveau, primite în plic, din America, Detroit, biletele de avion, dus-întors, pentru toți trei. Se temeau autoritățile ca, odată ajunși acolo și văzându-se împreună, să nu renunțe la biletele de întors? De fapt, nici ea nu știa, la plecare, de ce pleacă. Să-l aducă în țară pe unchiul care, după 57 de ani de viață pe pământ american, voia să se întoarcă să moară „acasă”, ori ca să-l convingă pe acesta că „acasă” nu este de trăit, nu mai este ca înainte de 1917, când a plecat el – și să rămână și ea, urmând să-și recupereze într-un fel sau altul copilul și soțul? Pe unchi nu l-a putut convinge. Despre o experiență complet necunoscută nu-i poți vorbi unui om. Iar din experiența lui, tot de neîmpărtășit, el nu mai știa decât atât: că voia să moară în România. Așa că s-a întors singură, peste o lună, urmând ca pe unchi, bolnav, și pe soția lui, imobilizată într-un cărucior, să-i aducă soțul, Ion, care putea să plece doar după revenirea ei.

Locuiau pe atunci în Brad, unde fugiseră amândoi pentru a-și pierde urma. Și, într-un fel, și-o și pierduseră, ba chiar trăiseră omenește. În Suceava, de unde proveneau amândoi, nu găsise nimic de lucru la ieșirea din închisoare. O fostă colegă de liceu, cu un an, doi mai mare, nu-i putuse oferi decât o slujbă la cărat piatră pentru drumuri și poduri. Aici, la Brad, era contabilă, iar Ion lucra la mină. Îi era mai puțin frică aici, unde nu-i știa nimeni.

Sau, în tot cazul, frica aceea înspăimântătoare, care o face să vorbească la prezent despre *ei* și acum, în iulie 1997, când stă de vorbă cu mine, se ascunsese undeva, în fundul sufletului, pentru a nu mai ieși mult timp. Doar că, la câțva timp după plecarea lui Ion, i-au trimis ordin de evacuare. Sânziana avea patru, cinci ani, iar ei i-a venit hârtie să elibereze apartamentul, care era al minei și de care *ei* aveau nevoie pentru un alt lucrător: în realitate, un fiu sau un nepot al unui șef. I-a scris imediat lui Ion și a doua zi au venit de la miliție să o întrebe dacă are necazuri. Pur și simplu.

Pe urmă au început să vină zilnic. O întrebau dacă cineva o necăjește, dacă simte că-i vrea cineva răul, și lucruri de-astea. Ba chiar într-o zi a fost întrebată dacă nu pretinde scuze de la cel care a vrut s-o evacueze, fiindcă *ei* pot obține pentru ea și reparația asta. Firește că era felul *lor* de a o tracasa, de a-și bate joc de oameni, de a-și semnala prezența la cea mai mică mișcare. Deși tot ce făcuse ea fusese să-i scrie soțului să se întoarcă, fiindcă altfel exista riscul să fie evacuată. Atunci, spune, i-a ieșit gușă. Cum de i-a trecut fără operație, nu știe, dar de frica *lor* și pentru că-i vedea zilnic, i-a ieșit gușă...

Atâta n-ar vrea să-și amintească nimic din ce are legătură cu ei, atâta n-ar vrea, încât, acum – acum după revoluție – nu s-a dus nici să ia o pensie de-acolo, de la organizația foștilor deținuți. De fapt, ca să fie sinceră, a trecut o dată pe acolo,

nu pentru pensie, a trecut așa, fără niciun motiv, poate crezând că va întâlni vreo cunoștință, poate nici măcar pentru asta. Singura cunoștință pe care a întâlnit-o, secretara care se ocupa de dosarele asociației, era fosta ei colegă de liceu, cea care la ieșirea din închisoare o trimisese să lucreze la drumuri și poduri. Până la urmă i s-a părut un semn bun, un semn de la Dumnezeu. Poate fără să știe, ea se dusesse acolo pentru vreo răsplată, uitând un anumit sfat, pe care-l primise cândva, și o promisiune pe care ea o făcuse: să nu aștepte și să nu ceară niciodată vreo răsplată.

Da, până la urmă, acum își dă seama, frică a continuat să-i fie tot timpul.

În ciuda faptului că, după repatrierea unchiului, rămas cetățean american, viața lor se schimbase. Se aprovizionau de la magazinele pentru străini, cumpăraseră în Brad o vilă, fuseseră racordați la încălzirea centrală a orașului. Iar de asaltul, de data asta binevoitor al securiștilor – acum fiecare voia un medicament, o prostie, un nimic strălucitor americanesc –, nu-i putea apăra decât însuși șeful lor cel mare, atras și el de mici nimicuri americânești: o păpușă pentru fata lui, o undiță pentru el.

De-acum veneau, chipurile, ca să stea de vorbă cu „americanul”, să-l întrebe cum e pe-acolo, cum se trăiește. Dar celor care le aprobaseră racordarea la încălzirea centrală, și cumpărarea vilei, și contul în dolari le umpleau de fiecare dată portbagajul Daciilor cu sticle, pachete, cadouri. Veneau, plecau.

Ei se țineau deoparte și voiau să uite. În Brad erau o mulțime de oameni ca ei, veniți să-și piardă urma și să uite. L-a văzut acolo, în aceeași perioadă, pe avocatul Cerveni, care lucra la pus parchet în casele oamenilor. Soția unui medic mare (care murise în închisoare) lucra la separat minereu, în mină. Erau avocați, profesori, medici, muzicieni. Nu știe cum de se știau, pentru că nu vorbeau unii cu alții. A avut o colegă de celulă, pe

care o vedea tot timpul în Brad, fără să vorbească niciodată cu ea. Ca și cum n-ar fi văzut-o. O cunoștea bine. *Acolo* fuseseră prietene. *Acolo* erai prieten și cu un dușman, dacă nu știai că ți-e dușman, dar cu ea fusese *prietenă-prietenă*... Foarte apropiate și legate una de alta. A văzut-o de atâtea ori, și niciodată n-a simțit nevoia s-o oprească să stea de vorbă, și nici cealaltă n-a simțit. Se făceau că nu se cunosc. Știa despre ea că înfiase o fetiță, că se căsătorise, o vedea, îi plăcea s-o vadă, parcă-i făcea bine s-o vadă, de vorbit n-au vorbit însă absolut niciodată. Nu numai de frică. Nu. Era altceva...

Poate că nu voia să mai redeschidă rănile trecutului. Dar mai era ceva: despre ei, cei care-au scăpat, lumea din jur, cei care n-au trecut pe-acolo, crede că au fost informatori; spune: *dacă nu erai, nu scăpai, mureai*. Adevărul este că, uite, a scăpat. Numai Dumnezeu hotărăște cine scapă și cine moare.

Nu știe, de pildă, ce s-a întâmplat cu Dima Turcea Aurelia. La Văcărești, de unde a fost luată pentru un supliment de anchetă, i-o băgaseră în cameră, unde nu erau decât ele trei: ea, Dima Turcea și doamna Engler. Ea crede că a fost, într-adevăr, turnătoare. Fiindcă o singură dată, când erau doar ele trei, ea a povestit de unchiul din America: a spus că, atunci când o să iasă, dacă o să iasă, o să se ducă în America. Și atunci a fost chemată din nou. Ea presupune că nu era doamna Engler cea care spusese, ci Dima Turcea Aurelia, care era scoasă des din cameră, pentru vizite medicale, în realitate, crede ea, o scoteau ca să-i dea să mănânce mai bine și să raporteze. Dar să urăști pentru asta nu poți. A văzut atâta suferință acolo, femeii murind de cancer, în dureri, încât numai credința în Dumnezeu îți mai rămâne, nu și ura. Și trebuie neapărat să uiți.

...Pe fetiță, pe Sânziana, a pus-o chiar pentru totdeauna la adăpost de orice riscuri, acceptând oferta unchiului de a o înfia. Acum, că era și ea cetățean american, fata a plecat într-o

călătorie, a stat la Detroit, unde nepotul lui Rudolf Valentino a vrut să o ia de soție. Dovadă, fotografia înfățișând-o alături de un tânăr țigănos, semănând, într-adevăr, cu unchiu-său, seducător, zâmbitor, pe scările unei case colorate din Detroit. De unde s-a întors fără să ezite, spre marea stupefacție a șefului cel mai mare al Securității, care-a muștrat-o pentru naivitate: putea rămâne, măcar pentru studii. Naivă, Sânziana nu era: când i s-a propus să lucreze pentru ei, așa, fiindcă tot avea cetățenie dublă, a refuzat ferm, deși fără indignări inutile.

La fel cum, ferm, a putut ea însăși refuza asalturile unui anume individ venit regulat de la București, care, târziu și-a dat seama, nu era, numai se dădea drept... Ilie Șerbănescu¹... Astea se întâmplau după moartea unchiului, în 1979, și, da, după atentatul îndreptat împotriva ilustrei ei cunoștințe de la Paris; atentat de care aflase, bineînțeles că aflase, de la Europa Liberă, fiindcă o ascultase tot timpul, cum altfel?... Omul acela a început să vină, iar și iar, intra pe poarta fabricii de umbrele unde lucra acum ea, și tot insista să-i dea o scrisoare de recomandare, voia să meargă la tratament, la Paris, și nu avea o gazdă. A refuzat, spunând că n-o cunoaște destul pe acea ilustră cunoștință, că s-au văzut întâmplător, în avion.

Multă vreme, după decembrie 1989, când citea în program că Ilie Șerbănescu are o emisiune la TV, evita să se uite. Într-atât spaima ei rămăsese intactă. Până într-o zi, când, din întâmplare, a auzit o voce și a recunoscut-o. Apoi s-a uitat și a recunoscut și persoana: doar că nu era Ilie Șerbănescu, ci... un altul. Cel care se dăduse drept Ilie Șerbănescu și-i adusese

---

¹ Ilie Șerbănescu (n. 1942), economist român, pentru o vreme președinte al Consiliului pentru Reformă în guvernul liberal Victor Ciorbea (dec. 1997 – aprilie 1998). După ce l-a văzut de mai multe ori la televizor, interlocutoarea mea nu mai era sigură că nu era vorba de una și aceeași persoană (n.a. ed. a III-a).

pentru confirmare și o carte semnată așa, pe care i-o dăduse cu autograf, nu era Ilie Șerbănescu, ci omul de la televizor, care-și spunea acum altfel. Dacă mai are cartea? E curios, dar trebuie să-mi spună că n-o mai are. A căutat-o peste tot și știe sigur că a dispărut din casă, fără urmă, cartea aceea. Bineînțeles că-i umblau în casă... Și din nou frica îi urcă în obraji și-i dau lacrimile. Nu e doar frică, e un fel de oroare insuportabilă.

...Și-a spus că e mai bine să uite. A avut o viață plină de necazuri. A vrut să moară. A și avut ocazia, totuși n-a murit. La 55 de ani a făcut un cancer. Știa că-l are, bănuia, nu s-a dus la doctor, deși cunoștea unul, erau chiar prieteni, decât la insistențele lui Ion. Când a consultat-o, doctorul a început să strige la ea: acumă vii? Când nu mai pot să-ți fac nimic? Imediat la operație! Și ea a dat să-l urmeze. Nu, așteaptă, trebuie să mergi cu targa. Au dus-o de urgență la Târgu Mureș, i-au făcut întâi cobaltoterapia, pe urmă operația. După cobalt și operație, s-a vindecat. Nu s-a așteptat și nici n-a vrut. Erau acolo, la oncologie, atâția oameni care voiau să trăiască, și muriseră, iar ea, care nu voise câtuși de puțin, trăise. Nu-i fusese frică de moarte.

Nu-i fusese frică de moarte, iar de ăștia îi fusese frică, și-i mai este și acum?

Sub ochelarii frumoși, care-i dau o incredibilă distincție, ochii îi strălucesc. Bineînțeles, spune moale: pentru că *ăștia* sunt mult mai răi decât moartea. Ce este moartea? Moartea e blândă, ușoară, *ăștia* sunt răi. Toți sunt răi, trebuie să le spui și ce-ai făcut, și ce n-ai făcut, și, dacă nu știi, te omoară.

Vorbește la prezent, e singurul lucru despre care vorbește la prezent, atunci când totuși evocă.

Dar despre „asta” îi este greu, îi este imposibil să vorbească. I-au spart timpanul, ca să spună ce nu știe. A avut, adunați, 27 de ani. A făcut cincii. Umbla de colo-colo prin celulă, ca o

fiară-n cușcă, de ce nu vin s-o ia odată la anchetă, și când le auzea pașii, în cizme, o apucau niște dureri îngrozitoare de burtă, atât îi era de frică...

...Era, în 1951-'52, profesoară suplinitoare într-un sat de lângă Suceava. Nu avusese voie să se înscrie la facultate. Deși avusese doar opt hectare, tatăl ei fusese trecut la chiaburi. Singurul care apucase să termine Politehnica era fratele cu mulți ani mai mare ca ea. Ceilalți își luaseră, după liceu, serviciu, își pierduseră urma. În ziua aceea venea de la școală, având în poșetă plicul cu banii de leafă. Pe plic, numele ei. Un om i-a ieșit în cale, dintr-o grădină sau dintr-o curte, pe drumul pustiu, i-a spus că e de la cei din munți, care n-au ce mânca, n-au haine, i-a cerut un ajutor pentru ei, iar ea a scos banii din poșetă și i-a dat pe toți, așa, în plic, cum îi luase. Asta a fost tot. Pe urmă a lucrat câteva luni în altă parte, pe urmă la o bibliotecă a școlii de cadre a Consiliului Central al Sindicatelor. Trecuseră niște ani, a început să se simtă urmărită, să-i fie frică, la toți de fapt le era, îi adunau noaptea din case, tatăl ei a dormit, luni întregi, în grădină, de frica acestor razii nocturne. Fără să fi făcut nimic și fără să fi fost chiabur, cum îl socotiseră la colectivizare.

Și, în fine, au arestat-o. I s-a făcut atunci un dosar, că nici în iad n-ar fi primit-o cu el. De arestat, au arestat-o pentru două cauciucuri pe care le dăduse din magazia cooperativei unde lucra contabilă unui șofer al aceleiași cooperative. Cu vreo câteva zile în urmă, fusese la București și o fostă vecină îi dăduse vreo trei perechi de ciorapi purtați ca să-i ducă cuiva din sat, pentru copii, dar nu mai apucase, și fuseseră găsiți în casă, la arestare. Femeia care-i dăduse a declarat că-i furase și a luat și pentru asta doi ani. I-au trecut: delapidare, neglijență în serviciu, furt din avutul obștesc, furt din avutul personal. În total, 27 de ani. Mai mulți decât vârsta ei.